

Özet

Güvenlik, uluslararası ilişkiler disiplininin en temel konularından biridir. Dış politika ve uluslararası ilişkilerle ilgili gündem, büyük ölçüde güvenlikle doğrudan bağlantılıdır. Savaşlar, terörizm ya da güvenliğin askeri olmayan boyutları (enerji güvenliği ve siber güvenlik gibi alanlar) uluslararası ilişkilerin omurgasını oluşturmaktadır.

Uluslararası güvenlik bağlamında odaklanılan konular, geçmişe kıyasla önemli ölçüde değişim göstermiştir. Günümüzde güvenlik, artık hem genişleme hem de derinleşme süreci içerisindedir. Devletler, ulusal güvenliği koruyabilmek için asker, jandarma ve polis gibi klasik araçların ötesine geçmek zorundadır. Güvenlik çok boyutlu hale gelmiştir: çevre güvenliği, enerji güvenliği, ekonomi güvenliği, siber güvenlik gibi alanlar artık aynı derecede önemlidir.

Günümüzde soyut olgu ve olayların, somut olanların önüne geçtiği yeni bir güvenlik anlayışı şekillenmektedir. Bu soyut olgu ve olayların nasıl analiz edeceği meselesi de oldukça önemlidir. Durum burada daha da zorlaşmaktadır. Çünkü bilimsel çalışmalarda analiz yapabilmek için elimizde mutlaka veri olması gerekir; ancak bu sayede sonuç ve bulgulara ulaşılabilir. Bu noktada özellikle Kopenhag Güvenlik Çalışmaları ekolünün öne çıkardığı “kimlik güvenliği” kavramı devreye girmektedir. Bu ekol, toplumların kimliklerini analiz etmeye çalışmaktadır.

Uluslararası İlişkilerde Değişen Güvenlik Kavramı

Prof. Dr. Bilal KARABULUT - Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Öğretim Üyesi

Güvenlik, uluslararası ilişkiler disiplininin en temel konularından biridir. Nitekim dış politika ve uluslararası ilişkilerle ilgili gündemin büyük ölçüde güvenlikle doğrudan bağlantılı olduğu görülmektedir. Savaşlar, terörizm ya da güvenliğin askeri olmayan boyutları (enerji güvenliği, siber güvenlik gibi alanlar) uluslararası ilişkilerin omurgasını oluşturmaktadır.

Siyasi tarihe bakıldığında; tarihsel kırılma noktaları, önemli konferanslar ya da uluslararası örgütlerin kuruluş süreçlerinin çoğu zaman savaşlar sonrasına denk geldiği rahatlıkla görülebilir. Bu da siyasi tarihin büyük ölçüde aynı zamanda uluslararası güvenlik tarihi olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla güvenlik, uluslararası ilişkiler disiplini açısından oldukça kritik bir alandır.

Uluslararası güvenlik bağlamında odaklanılan konular, geçmişe kıyasla önemli ölçüde değişim göstermiştir. Önceleri daha çok askeri tehdit odaklı ve devlet merkezli bir güvenlik anlayışı hâkimken, zamanla bu yaklaşım yerini birey merkezli, yani “insan güvenliği (human-centric security)” perspektifine bırakmıştır. Günümüzde güvenlik, artık hem genişleme hem de derinleşme süreci içerisindedir.

Askeri güvenliğin ötesine geçen bu dönüşümde, özellikle Kopenhag Güvenlik Çalışmaları Ekolü önemli bir rol oynamıştır. Barry Buzan ve Ole Wæver gibi düşünürlerin katkılarıyla güvenlik; ekonomi, gıda, sağlık, siber alan, kimlik, toplum ve demografi gibi farklı sektörlere ayrılmıştır.

Bu dönüşüm yalnızca teorik düzeyde kalmamış, aynı zamanda pratikte devlet yapıları ve kolluk kuvvetlerini de etkilemiştir. Artık devletler, güvenliği yalnızca “silahlı kuvvetlerle sağlanacak” bir mesele olarak görmemekte; siber güvenlikten enerji altyapılarına kadar geniş bir yelpazede kolluk birimlerini yeniden yapılandırma ihtiyacı duymaktadır. Kısacası güvenlik kavramı hem akademik hem kurumsal düzeyde büyük bir evrim geçirmektedir. Bu süreç, uluslararası ilişkiler disiplininin merkezindeki yerini daha da pekiştirmektedir.

“Değişim” ve “dönüşüm” kavramlarını birbirinden ayırmak önemlidir. Etimolojik olarak birbirine yakın görünseler de aslında farklı anlamlara işaret etmektedirler. Değişim, mevcut bir formun kendi içinde farklı bir versiyona evrilmesi anlamına gelirken; dönüşüm, bir formdan tamamen başka bir forma geçişi ifade eder. Bu nedenle güvenlik konusundaki bazı gelişmeleri değerlendiren “değişim”, bazılarını ise “dönüşüm” kavramlarıyla açıklamak daha doğru olacaktır.

Güvenliğin geleneksel kalıplar içinde ele alındığı dönemlerde, realizm ve neorealizm kuramları öne çıkmıştır. Bu yaklaşımların en önemli temsilcileri arasında, realizmin düşünsel temellerini atan isimler olarak Niccolò Machiavelli, Thomas Hobbes ve Thukydides (Tukidides) gösterilebilir. Ancak realizmi bir teori olarak sistemleştiren ve ismini koyan kişi, Amerikalı düşünür Hans Morgenthau olmuştur. Morgenthau’nun yaklaşımı, özellikle Soğuk Savaş döneminde Amerikan dış politikasına önemli ölçüde yön vermiştir.

Günümüzde de realizmin en güçlü savunucularından biri hâlâ Amerika Birleşik Devletleri’dir (ABD). Bu geleneksel realist güvenlik anlayışı, artık sürdürülebilir değildir. ABD, bu kalıplar içinde kendi ulusal güvenliğini sağlama ve sürdürme konusunda zaafı yaşamaya başlamıştır. Bunun farkında olan dönemin başkanı Donald Trump, güvenlik perspektifini daha geniş bir çerçeveye oturtmaya yönelmiştir. Özellikle ticaret savaşları bağlamında ekonomik güvenliği ön plana çıkarmıştır. Ayrıca siber güvenlik ve enerji güvenliği de Trump’ın gündeminde

24 Mart 2025

önemli yer tutan alanlardır. Önümüzdeki dönemde uluslararası ilişkilerin güvenlik gündeminin bu yeni alanlar etrafında şekilleneceğini söylemek mümkündür.

Yeni güvenlik anlayışının teorik arka planına da değinmekte fayda vardır. Yeni güvenlik yaklaşımı, realizm ve neorealizmin oluşturduğu pozitivist güvenlik paradigmasına bir tür tepki olarak doğmuştur. Post-pozitivist düşünce okulları bu yeni yaklaşımı teorik olarak beslemektedir. Bu okullar arasında eleştirel teori, inşacı yaklaşım (constructivism), postmodernizm ve feminist teori yer almaktadır.

Buradaki temel farklılık, metodolojiktir: Pozitivizm ile post-pozitivizm arasındaki fark belirleyicidir. Geleneksel güvenlik anlayışı, pozitivist metodolojiyle hareket eder. Bu yaklaşıma göre, bilimin konusu yalnızca gözlemlenebilen, ölçülebilen, somut ve nesnel gerçekliktir. Bu anlayış, Comte tarafından temellendirilmiş ve bilimsel geçerliliğin ancak beş duyu ile algılanabilen olgularla sınırlı olduğunu savunmuştur. Fakat pozitivist temeller üzerine kurulu geleneksel güvenlik anlayışı, tüm olguları açıklamada yetersiz kalmaktadır.

Uluslararası güvenlik çalışmalarında “somut olmayan” unsurları ele almak gerekirse; her şeyden önce algı çok önemli bir faktördür. Bireysel algılar, devletlerin tehdit algıları, ulusal kimlikleri ve motivasyonları gibi faktörler uluslararası güvenlik analizlerinde giderek daha fazla yer bulmaktadır. Bu gelişmelerle birlikte eleştirel teori, inşacılık, postmodernizm ve feminist teori gibi post-pozitivist yaklaşımlar öne çıkmaktadır. Özellikle Robert Cox, Ken Booth, Andrew Linklater ve David Campbell gibi isimler, bu yeni güvenlik paradigmasının teorik altyapısını şekillendirmiştir. Bu düşünürler, “algılamadığımız bir gerçeklik yoktur” diyerek gerçekliğin inşa edilen bir şey olduğunu savunurlar. Bu bağlamda uluslararası güvenlikteki temel ayrımlar “biz ve onlar”, “dost ve düşman”, “Batı ve diğerleri” gibi tamamen algılar üzerinden kuruludur.

Günümüzde soyut olgu ve olayların, somut olanların önüne geçtiği yeni bir güvenlik anlayışı şekillenmektedir. Bu soyut olgu ve olayların nasıl analiz edeceği meselesi de oldukça önemlidir. Durum burada daha da zorlaşmaktadır. Çünkü bilimsel çalışmalarda analiz yapabilmek için elimizde mutlaka veri olması gerekir; ancak bu sayede sonuç ve bulgulara ulaşılabilir.

Bu noktada özellikle Kopenhag Güvenlik Çalışmaları ekolünün öne çıkardığı “kimlik güvenliği” kavramı devreye girmektedir. Bu ekol, toplumların kimliklerini analiz etmeye çalışmaktadır. Özellikle Amerika’da faaliyet gösteren bazı düşünce kuruluşları (think-tank’ler) bu konuya odaklanmaktadır. Farklı toplumların ve ülkelerin kimlik

analizlerine dair çok önemli raporlar hazırlanmakta ve yayımlanmaktadır. Örneğin Helsinki İnsani Araştırma Merkezi, Washington Hükümeti tarafından oldukça ciddi bütçelerle ve milyon dolarlık fonlarla desteklenmektedir.

Bu merkezin kimlikle ilgili yürüttüğü bir anket çalışmasında, katılımcılara “Kendinizi tek kelimeyle tanımlayacak olsanız, siz kimsiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Gelen yanıtlarda, ağızdan çıkan ilk kelime, o anda kendimizi en çok özdeşleştirdiğimiz, yani “üst kimliğimiz”i ifade etmektedir.

Bu tespitten hareketle, dini ve etnik kimlikler üzerinden yapılan yönlendirmeler özellikle dikkat çekicidir. Çünkü toplumlar, çoğu zaman kendilerini bu baskın kimlikler üzerinden tanımlamaktadır. Örneğin, Türkiye’de bu soruyu sorduğunuzda kişiler çoğunlukla “Müslümanım” ya da “Türküm” şeklinde cevap verirken, daha sonraları buna “Sünniyim”, “Aleviyim” ve “Şu tarikattanım” gibi cevaplar verebilmektedirler. Bu durumda kimlik parçalanmaktadır. Bu durum, literatürde “parçalı kimlik teorisi” olarak tanımlanmaktadır. Bu tür soyut ve ölçülmesi zor olgularla Batılı ülkeler çok yakından ilgilenmektedir. Özellikle inşacı (constructivist) teori, bu tür olguları ele alan en önemli teorik yaklaşımlardan biridir.

Sonuç

Geleneksel güvenlik anlayışı artık tek başına yeterli değildir. Devletler, ulusal güvenliği koruyabilmek için asker, jandarma ve polis gibi klasik araçların ötesine geçmek zorundadır. Güvenlik çok boyutlu hale gelmiştir: çevre güvenliği, enerji güvenliği, ekonomi güvenliği, siber güvenlik gibi alanlar artık aynı derecede önemlidir.

Özellikle Elon Musk gibi teknoloji öncülerinin yapay zekâyı önümüzdeki yılların en büyük güvenlik problemi olarak görmesi, bu dönüşümün ne kadar kaçınılmaz olduğunu göstermektedir. Yapay zekâ, sadece siber saldırılarda değil; gelecekte insansız savaş makinelerinde, otonom sistemlerde çok kritik bir yer tutacaktır. Batı ülkeleri bu alanda öncü olsa da Çin, Japonya, Güney Kore gibi ülkelerin de önemli yatırımlar ve işbirlikleri içinde olduğu görülmektedir. Örneğin Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ve BRICS gibi yapılar, askeri olmayan güvenlik alanlarında özellikle teknoloji ve yapay zekâ ekseninde işbirliği yapmaktadırlar.

Gelecekte savaşlar fiziksel muharebe alanlarında değil; İnsansız Hava Araçları (İHA) ve Silahlı İnsansız Hava Araçları (SİHA) ve dronlar gibi teknolojilerle yürütülecektir. Rusya-Ukrayna ve Karabağ çatışmalarında görüldüğü gibi, insansız hava araçlarının önemi giderek artmaktadır. İnsanlar doğrudan çatışma alanında fiziksel olarak var olmayacak,

24 Mart 2025

daha çok teknolojiyi kontrol eden ve yönlendiren taraflar olacaklardır. Bu bağlamda ulusal güvenliği sadece askeri güçle değil, teknolojik altyapı, siber savunma, yapay zekâ güvenliği gibi çok daha geniş bir perspektiften değerlendirmek gerekmektedir.

Güvenlik artık sadece savaş, terör, adi suç ya da fiziksel şiddet gibi klasik meselelerle sınırlı değildir. Özellikle Batılı literatürde bu tür konular eskiye nazaran daha az tartışılmaktadır. Kimlik, kültür ve değerler gibi konular daha fazla gündeme gelmektedir. Çünkü kimliğini bozduğunuz bir toplumu çok daha kolay manipüle edebilirsiniz. Bu bozulma, dilin yozlaşmasından tutun da ahlaki değerlerin, örf ve adetlerin, cenaze ve düğün törenlerinin, yeme-içme alışkanlıklarının ve hatta moda tercihlerinin bile etkilenmesine kadar uzanmaktadır. Tüm bunlar, artık ulusal güvenliğin ayrılmaz birer parçası olarak değerlendirilmektedir.

Yazar Hakkında

Prof. Dr. Bilal KARABULUT - Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Bilal Karabulut, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir. Araştırma ve ilgi alanları arasında uluslararası ilişkiler teorileri, strateji, algı yönetimi, göç, küreselleşme ve güvenlik çalışmaları bulunmaktadır. Prof. Karabulut, uluslararası ilişkiler teorileri, uluslararası güvenlik, uluslararası ilişkiler sözlüğü, küreselleşme, uluslararası örgütler, algı yönetimi ve strateji üzerine sekiz kitabın yazarıdır. Çok sayıda okuyucuya ulaşan beş romanı da bulunmaktadır. Yazar lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde dersler vermektedir. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi'nin yanı sıra Milli Savunma Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Ufuk Üniversitesi ve Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi TÜRTEP programında dersler vermektedir. Yazar ayrıca TÜBİTAK, Birleşmiş Milletler, NATO ve Avrupa Birliği için birçok bilimsel projede koordinatör, yürütücü ve araştırmacı olarak görev almıştır. Bunun yanı sıra IOM ve AGİT'te de projeler yürütmüş ve bu uluslararası kuruluşların çeşitli birimlerinde çalışmıştır. Prof. Dr. Bilal Karabulut iyi derecede İngilizce bilmektedir.

24 Mart 2025**Uluslararası Güncel Sorunlar**

Küresel ve bölgesel rekabet uluslararası ilişkilerde baş döndürücü bir değişim ve dönüşümle sonuçlanmaktadır. Devletler arası savaşlar, iç savaşlar, terörizm, ekonomik ve teknolojik rekabet, artan nüfus artışıyla birlikte kıt kaynakların her geçen gün daha da kritik hale gelmesi, düzenli ve düzensiz göçler, salgın hastalıklar devletlerin güvenlik anlayışını hızla değiştirmekte ve bu karmaşık ve hızla değişen gündemde karar almak ve uygulamak daha da zorlaşmaktadır.

Örneğin, Rusya-Ukrayna Savaşı nükleer silah kullanımını da içerecek şekilde her geçen gün daha tehlikeli hale gelirken, tüm dünya Gazze'deki soykırıma seyirci kalmaktadır. Terörizm tehdidi her geçen gün yeniden artarken, aynı ittifak içinde olan devletler bile müttefiklerine karşı tehdit oluşturan terör örgütlerine destek vermekten kaçınmamaktadır. Başta BM olmak üzere uluslararası örgütler bölgesel ve küresel sorunlara çözüm bulmakta yetersiz kalmaktadır.

Uluslararası güncel sorunları yakından takip etmek ve gelişmeleri doğru okumak dış politikada karar almak konusunda temel rolü oynamaktadır. İlgili devlet kurumları kadar üniversiteler ve düşünce kuruluşları da bu süreçte önemli rol oynamaktadır. Kapadokya Üniversitesi (KÜN) ve Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) iş birliğinde yürütülecek bu proje ile Uluslararası Güncel Sorunların bu konudaki uzmanlar ile tartışılması, ele alınması ve uluslararası bu sorunlara ilişkin olarak Türk Dış Politikasında alınacak kararlara ışık tutması amaçlanmaktadır.

Proje hakkında detaylı bilgiye;
<https://commonhorizon.kapadokya.edu.tr/> adresinden ulaşabilirsiniz.

Prof.Dr. Şafak OĞUZ

2019 yılında Doçentlik ve 2024 yılında Profesör unvanını alan Prof.Dr. Şafak OĞUZ, Türk Silahlı Kuvvetleri'ndeki (TSK) 23 yıllık hizmetinden sonra 2021 yılında emekli olmuştur. Görevi esnasında Birleşmiş Milletler (BM) ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) bünyesinde de çalışan OĞUZ, Kitle İmha Silahları, Terörizm, Uluslararası Güvenlik, Uluslararası Örgütler ve Barış ve Çatışma Çalışmaları konularında çalışmalar yapmaktadır. Prof.Dr. Şafak OĞUZ, halen Kapadokya Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dekan Vekili olarak görev yapmaktadır. İyi derece İngilizce ve Almanca bilmektedir.

Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL

Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden 1993'de mezun oldu. Boğaziçi Üniversitesi'nde 1995'de Yüksek Lisans çalışmasını tamamlayan Erol, 2005 yılında Ankara Üniversitesi'nde yaptı. 2009'da "Uluslararası İlişkiler" alanında doçent ve 2014 yılında da Profesörlük unvanlarını aldı.

Uzmanlık alanları, "Jeopolitik", "Kriz Yönetimi", "Güvenlik", "Türk Dış Politikası" ve "Türk Dünyası" olan Prof. Erol'un, bu konularda çok sayıda bilimsel makalesi ve kitabı bulunmaktadır.

Avrasya Dosyası, Karadeniz Araştırmaları, Gazi Akademik Bakış, Bölgesel Araştırmalar Dergisi, Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları dergileri editörlükleri ile TRT, Kanal A ve BBN Türk'te radyo-televizyon programları yapan, Türkiye'nin önde gelen dergi ve gazetelerinde köşe yazarlığı yapan-görüşleri yayımlanan Prof. Erol, bu çalışmalarından dolayı 2007'de Türk Dünyası Yazarlar ve Sanatçılar Vakfı (TÜRKSAY) "Türk Dünyası Hizmet Ödülü", 2015'de Türkiye Yazarlar Birliği (TYB) "Basın-Fikir Ödülü" başta olmak üzere çok sayıda ödüle layık görülmüştür.

Ufuk, Ankara ve Gazi Üniversitelerinde dersler veren Prof. Erol, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olarak akademik çalışmalarını devam ettirmektedir. Türkiye'nin önde gelen düşünce merkezlerinde (ASAM, SDE, GSAM, USGAM) uzman ve kurucu başkan olarak görevler üstlenen Prof. Erol, 2016'dan bu yana Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Kurucu Başkanı olarak bu alandaki faaliyetlerini devam ettirmektedir.